ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

АБАЙ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
АБАЙ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ – ҚАЗАҚТЫҢ БАС ӘДЕБИЕТТАНУШЫСЫ.
Халықаралық ғылыми-теориялық онлайн конференция
31.03.2022

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
АБАЙ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ – ҚАЗАҚТЫҢ БАС ӘДЕБИЕТТАНУШЫСЫ.
Халықаралық ғылыми-теориялық онлайн конференция
31.03.2022

- Өнердің ең алды – сөз өнері. «Өнер алды – қызыл тіл», - деген қазақ мақалы бар.
- Мұны қазақ сөз баққан, сөз күйттеген халық болып, сөз қадірін білгендіктен айтқан.

Ахмет Байтұрсынұлы

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ АБАЙ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ

Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдығына орай өтетін

«АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ – ҚАЗАҚТЫҢ БАС ӘДЕБИЕТТАНУШЫСЫ»

атты халықаралық ғылыми-теориялық конференцияның

БАҒДАРЛАМАСЫ

Алматы, 2022 ж.

Конференцияның басталу уақыты – 14:00, 31.03.2022

Конференцияға онлайн қатысу үшін сілтеме:
https://us02web.zoom.us/j/82802690869?pwd=WDNZSDJnWlNKemR1TmR2SWplQm5rUT09

Идентификатор: **828 0269 0869** Код: **631237**

МОДЕРАТОР: Абай ғылыми-зерттеу институтының жетекші ғылыми қызмет кері, филология ғылымдарының кандидаты Ләйла Жұматайқызы МҰСАЛЫ

	Аты-жөні	Тақырыбы	Уақыты
1	Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ жанындағы Абай ғылыми-зерттеу институтының директоры, филология ғылымдарының докторы, профессор Жанғара ДӘДЕБАЙҰЛЫ	Кіріспе сөз. Қазақтың бас әдебиеттанушысы	5 минут
2	Қазақстан Жазушылар Одағы басқарма төрағасының орынбасары, филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі Бауыржан ЖАҚЫП	Ахмет пен Мұхтар (Ұлылар үндестігі)	5 минут
3	Абай ғылыми-зерттеу институтының жетекші ғылыми қызметкері, филология ғылымдарының докторы, профессор Дандай ЫСҚАҚҰЛЫ	А. Байтұрсынұлы – қазақ терминологиясының атасы	8 минут
4	Prof. Dr. Nergis BİRAY (Pamukkale Üniversitesi Öğretim Üyesi), “Ana Dili Bilinci, Kimlik ve Ahmet Baytursınulı” Памуккале университеті, Қазіргі түркі тілдері және әдебиеттері кафедрасының меңгерушісі (ТҮРКИЯ)	Ana Dili Bilinci, Kimlik ve Ahmet Baytursınulı. (Ана тілін білу, болмыс және Ахмет Байтұрсынұлы)	8 минут
5	Абай ғылыми-зерттеу институтының жетекші ғылыми қызметкері, филология ғылымдарының докторы, профессор Қансейіт ӘБДЕЗҰЛЫ	А. Байтұрсынұлы және қазақ сөз өнері ғылымының өркендеу кезеңдері	8 минут
6	Филология ғылымдарының докторы, профессор, БҒМ М.О.Әуезов музей-үйі ғылыми-мәдени орталығының бас ғылыми қызметкері Айгүл Серікқызы ІСІМАҚОВА	А. Байтұрсынұлының «Әдебиет танытқышындағы» қазіргі әдебиет теориясы	
7	Филология ғылымдарының докторы, Баку славян университетінің профессоры Низами Мамедов ТАГИСОЙ (ӘЗІРБАЙЖАН)	Штрихи к портрету Ахмета Байтурсынулы: Просветитель, поэт, ученый и общественный деятель, оставивший значительный след в истории и культуры родного народа	
8	Филология ғылымдарының докторы, профессор, БҒМ М.О. Әуезов музей-үйі ғылыми-мәдени орталығының бас ғылыми қызметкері Гүлзия Жайлауқызы ПІРӘЛИЕВА	М. Әуезовтің Ахмет Байтұрсынұлын танытудағы тар жол тайғақ кешуі	8 минут

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
АБАЙ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ – ҚАЗАҚТЫҢ БАС ӘДЕБИЕТТАНУШЫСЫ.
Халықаралық ғылыми-теориялық онлайн конференция
31.03.2022

- Сөз өнері адам санасының үш негізіне тіреледі:
  - 1. Ақылға
  - 2. Қиялға
  - 3. Көңілге

Ахмет Байтұрсынұлы

Байтұрсынұлы Ахмет. Алты томдық шығармалар жинағы. I-YI томдар / Құраст., баспаға дайынд. Ісімақова А.С., Пірәлі Г.Ж., Сәкенов С.Б., Мұстафаева К.; жауапты ред., әр томның алғы сөзін жазғ. Ісімақова А.С.; жауапты шығарушылар Имаханбет Р.С., Ойсылбай А.Т. – Алматы: Ел-шежіре, 2013.

«Әдебиет танытқышта» әдебиет пән сөздерінің қазақша баламасы көңілге қонымды әрі сәтті түрде қолданысқа енгізілген. Әр категория өзінің логикалық дамуы, қалыптасқан жүйесі бар түсінік ретінде айқындалады. Мысалы: «Байымдаманың зор мүшесі төртеу: бастамасы, ұсынбасы, баяндамасы, қорытпасы». Яғни әр тұжырымның ішкі заңдылықтары ашылып, парадигма ретінде дәлелденеді.

Проф. Айгүл Ісімақова

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
АБАЙ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ – ҚАЗАҚТЫҢ БАС ӘДЕБИЕТТАНУШЫСЫ.
Халықаралық ғылыми-теориялық онлайн конференция
31.03.2022

Қандай сәулетті сарайлар болсын,

қандай сымбатты я кескінді сүгіреттер болсын, қандай әдемі ән-күй болсын –

сөзбен сөйлеп сүгіреттеп көрсетуге,

танытуға болады. Бұл өзге өнердің қолынан келмейді.

Ахмет Байтұрсынұлы

Конференцияға офлайн қатысушылардың бір тобы

- Тіл көрнекі болу үшін дерексіз нәрсе деректі нәрседей, жансыз нәрсе жанды нәрседей суреттеліп, адамның сана-саңлауына келіп түсерлік дәрежеге жетуі керек. Қалыпты түріндегі сөз ондай дәрежеге жету үшін түрлі әдістер істеледі. Ол әдістер негізгі түріне қарай үш топқа бөлінеді:
- 1. Көріктеу; 2. Меңзеу; 3. Әсерлеу.

Ахмет Байтұрсынұлы

Профессорлар Бауыржан Жақып, Мүбәрәк Үмбетаев

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
АБАЙ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ – ҚАЗАҚТЫҢ БАС ӘДЕБИЕТТАНУШЫСЫ.
Халықаралық ғылыми-теориялық онлайн конференция
31.03.2022

- Әңгімедегі пікір не нәрсе туралы болса, сол нәрсе шығарманың тақырыбы болады.

Ахмет Байтұрсынұлы

Конференцияға офлайн қатысушылардың бір тобы

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
АБАЙ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ – ҚАЗАҚТЫҢ БАС ӘДЕБИЕТТАНУШЫСЫ.
Халықаралық ғылыми-теориялық онлайн конференция
31.03.2022

- Сөз өнерінен жасалып шығатын нәрсенің жалпы аты – шығарма.
- Шығарманың түрлері толып жатыр. Оның бәрін шумақтап бір-ақ атағанда, арабша – әдебиет, қазақша – асыл сөз.

Ахмет Байтұрсынұлы

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
АБАЙ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ – ҚАЗАҚТЫҢ БАС ӘДЕБИЕТТАНУШЫСЫ.
Халықаралық ғылыми-теориялық онлайн конференция
31.03.2022

Ахмет Байтұрсынұлының «Әдебиет танытқышы» (1926) қазақ әдебиетін ғылыми тұрғыдан тұтастай алып, теориялық, тарихи тұрғыдан зерттеудің жолдарын алғаш рет жүйелеген еңбек болды. Мұнда жалпы әдебиетті ауыз әдебиеті және жазба әдебиет деп екіге бөліп, ары қарай тағы да іштей түрлерге, жанрларға жіктеген. Қазақтың жазба әдебиетінің тарихын «діндар дәуір», «ділмар дәуір», «сындар дәуір» аталған кезеңдерге бөлген. Діндар дәуірге араб, парсы үлгісіндегі діни бағыттағы әдебиетті, ділмар дәуірге орыс әдебиетінен өнеге ала бастаған кезден бергіні, сындар дәуірге Абайдан кейінгі кезді жатқызған. Мұнда әдебиеттің тарихын кезеңдерге бөлуге алғаш рет әрекет жасалынып, ғылыми ұстаным ретінде хронология емес, әдебиеттің негізгі бағыты, мазмұны, сыйпаты алынғандығы көрінеді.
Ахмет Байтұрсынұлының «Әдебиет танытқышында» тұңғыш рет қазақ әдебиетінің тарихын кезеңдерге бөліп, оны дәуірлеудің өзіндік принциптері ұсынылды.

Проф. Д. Ысқақұлының баяндамасынан

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
АБАЙ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ – ҚАЗАҚТЫҢ БАС ӘДЕБИЕТТАНУШЫСЫ.
Халықаралық ғылыми-теориялық онлайн конференция
31.03.2022

- Тіл тазалығы дегеніміз – ана тілдің сөзін басқа тілдің сөзімен шұбарламау.

Ахмет Байтұрсынұлы

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
АБАЙ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ – ҚАЗАҚТЫҢ БАС ӘДЕБИЕТТАНУШЫСЫ.
Халықаралық ғылыми-теориялық онлайн конференция
31.03.2022

Ахмет Байтұрсынұлы:

- **ұстаз-ағартушы;**
- **ақын және аудармашы;**
- **әдебиеттанушы ғалым, тілтанушы ғұлама;**
- **қоғам қайраткері.**

Ол өз халқының тарихы мен мәдениетінде өшпейтін із қалдырды.

Баку славян университетінің профессоры, филол. ғ.д., әдебиеттанушы, аудармашы, мәдениеттанушы Низами Мамедовтың баяндамасынан

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
АБАЙ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ – ҚАЗАҚТЫҢ БАС ӘДЕБИЕТТАНУШЫСЫ.
Халықаралық ғылыми-теориялық онлайн конференция
31.03.2022

- Сөз жазатын адам әрі жазушы, әрі сыншы боларға керек. Сөздің шырайлы, ажарлы болуына ойдың шеберлігі керек. Ұнамды, орынды, дәмді болуына сыншылық керек. Мағыналы, маңызды болуына білім керек. Абайда осы үшеуі де болған. Бұлардың үстіне, Абай көсем, үлгі шығарып, өнеге жайғыш болған.

Ахмет Байтұрсынұлы

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
АБАЙ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ – ҚАЗАҚТЫҢ БАС ӘДЕБИЕТТАНУШЫСЫ.
Халықаралық ғылыми-теориялық онлайн конференция
31.03.2022

Ахмет Байтұрсынұлының еңбегі белгілі дәуірдің баға жетпес әдеби-теориялық ескерткіші ретінде әдеби-теориялық ойдың кейінгі дәуірлердегі дамуы мен өсіп-өркендеуінің нәрлі көзіне айналды.

Ғылыми еңбектің белгілі дәуірдің баға жетпес әдеби-теориялық ескерткішіне, ұлттық әдеби-теориялық ойдың кейінгі дәуірлердегі дамуы мен өсіп-өркендеуінің нәрлі көзіне айналуы - ғылыми шығармашылықтағы баламасыз қазына.

Ғылымда кейінгі ұрпаққа мұндай баламасыз ұлы қазына қалдыру ғылымның баламасыз ұлы қайраткерінің ғана қолынан келмек.

Ахмет Байтұрсынұлы – қазақ ғылымының тарихындағы, әдеби-теориялық ой өрісіндегі баламасы жоқ ұлы қайраткер.

Проф. Ж. Дәдебаевтың баяндамасынан

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
АБАЙ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ – ҚАЗАҚТЫҢ БАС ӘДЕБИЕТТАНУШЫСЫ.
Халықаралық ғылыми-теориялық онлайн конференция
31.03.2022

Көркем сөзде екі тысқы, екі ішкі сын болады.

Тысқы сындар:

1. Тілінің, лұғатының сыны: тілінің дұрыстығы, анықтығы, тазалығы, дәлдігі, көрнекілігі, әуезділігі, өрнектілігі жағының сыны.

2. Суретінің сыны: кестесін келтіріп, ұнасымды түрде үйлестіріп суреттеуінің сыны.

Ішкі сындар:

1. Алынған мінез, айтылған қылық, көрсетілген қалып жан жүйесінің жөнімен қарағанда дұрыс, бүтін шығу-шықпауының сыны.

2. Өмір жүзінде айтылған нәрсенің болатын-дығының себебін дұрыс көрсеткен-көрсетпегенінің, адам қауымындағы қалып түзелу жағына әсер етерлік қуаты бар-жоғының сыны.

Ахмет Байтұрсынұлы